

PŮL STOLETÍ ČESKÉ OPERY

(K padesátému výročí premiéry Smetanových Braniborů.)

„Smetana“, hudební list, roč. VI, Praha 1916, seš. 4, str. 45-47.

Dne 5. ledna bylo tomu padesát let, kdy slavila premiéru první Smetanova opera Braniboři v Čechách — zároveň *první česká opera*.* Před půlstoletím počínalo velké, vítězné drama naší moderní hudby, plné těžkých zápasů a trpkých a drásavých utrpení tvůrce naší moderní hudby. Ale současně klíčilo a rostlo velké vítězství, vykoupené sice martyriem Smetanovým, ale proto právě snad tak čisté a pevné. První Smetanova premiéra — začátek české hudebně-dramatické kultury!

Osud premiéry Braniborů má v sobě již mnoho z potomních osudů děl Smetanových a možno v něm dnes spatřovat i obraz dnešních tužeb naší opery. Jest totiž zajímavé, že již toto první Smetanovo dramatické dílo narazilo na chladnou lhostejnost, ano i odmítavost oficiálních hudebních kruhů, kdežto obecenstvo se zachovalo k němu zcela jinak. Smetana dokončil partituru Braniborů 23. března 1863, jakožto zralý již umělec ve věku 39 let, kdy měl zajisté již právo k tomu, aby jeho dílo nebylo považováno za práci začátečnickovu, tedy aby bylo podle toho respektováno a provedení zbytečně neodkládáno. A přece se stalo, že musel Smetana na premiéru svého prvního díla čekat téměř tři léta, takže vytvořil Prodanou nevěstu, aniž předtím spatřil své první dramatické dílo na scéně, a stalo se i to, že ani toho nedopřáno mistru — jenž opustil výhodné hmotné postavení v cizině, aby s nejryzejším idealismem dal se do služeb národního umění — aby jeho zpěvohře byla dopřána čest býti prvním českým dílem, které zazní se scény Prozatímního divadla; v říjnu 1865 dávání Šeborovi Templáři na Moravě, dílo skladatele o devatenáct let mladšího Smetany a nadto dílo, které bylo dokončeno později než Braniboři, nemluvě ani o jich umělecké hodnotě, již není ani možno přirovnat k Smetanově první opeře, takže o nějaké českosti Šeborova eklektického díla nelze mluvit. Byla to těžká příkoří,

* Premiéra Braniborů v Čechách byla 5. ledna 1866 v Prozatímním divadle v Praze.

kterými uvítali Smetanovo první dramatické dílo divadelní ředitelé Liegert a Thomé. — Druhou hořkou kapku zamíchali pečlivě do mistrova kalicha přísní soudcové poroty, jež rozsuzovala, kterému opernímu dílu dlužno po právu přisoudit vypsanou cenu; zdali Pozděnovu Pokladu, nebo Maýrovu Horymíru anebo snad Smetanovým Bramborům? Tyto tři opery ucházely se o cenu, již v únoru 1862 vypsál hrabě Jan Harrach pro nejlepší českou operu, která bude provedena v Prozatímním divadle. Jak známo, Smetana vyslal své dílo na soutěž pod heslem, jež jest proň neobyčejně charakteristické: „hudba jazyk citu — slovo myšlenky“ dávaje tak najevo, že hudba je mu něčím daleko více, nežli pouhým chlácholením smyslů. Ale jeho soudcové a zároveň představitelé oficiálních hudebních kruhů pražských, V. A. Ambros, ředitel varhanické školy J. Krejčí a ředitel konservatoře J. B. Kittl, jenž byl pak vystřídán pianistou Z. Goldschmidtem, měli jiné názory o jeho hudbě a postavili se ke Smetanovu dílu s podobnou lhostejností, jako divadelní ředitelé. Rozhodnutí stále odkládáno, teprve v březnu 1866, tedy dávno po premiéře, přiřčena cena Braniborům, ale nikoliv bez výhrad. „Jakkoliv nevyhověla úplně programu při vypsání cen postavenému, jenž žádá, aby měla ráz v pravdě národní, byla jí, poněvadž pan vypořadatel cen prohlásil, že přihlížeje k ostatním výtečným stránkám skladby v tomto ohledu od přísnosti požadavku upouští, cena 600 zl. přiřknuta,“ tak stálo ve veřejném prohlášení o Braniborech.

Ale premiéra první Smetanovy zpěvohry (5. ledna 1866) ukázala, že i při chladném poměru oficiálního hudebního světa pražského dovedlo nové dílo zvítěziti silou svých čistých snah uměleckých. Měla neobyčejně skvělý zevní úspěch, obecenstvo bylo zcela uchváćeno elementární silou hudby, jaká dosud s jeviště českého divadla nezazněla. Byla to z nejslavnějších premiér Smetanových. Hostinský o ní sám píše: „Ze svých osobních vzpomínek dodávám, že dojem, jež jsem si toho večera domů odnášel, patří k nejsilnějším, které jsem v českém divadle vůbec kdy zažil.“ Ve spontánním jásotu, jímž Smetanova premiéra byla uvítána, jakoby skryto bylo poznání obecenstva, že tím dnem počíná české opeře slavná doba, plná bohatých činů. Neoficiální hudební kruhy poznaly, že Braniboři zůstanou nám vždy milovaným dílem, jež jest prvním uvědoměným projevem češství v naší opeře. Odtud počíná naše národní opera. Tak dnes s vděčným zrakem pohlížíme zpět uvědomujíc si, že před padesáti lety začal Smetana zápasit, trpět, ale současně i vítězit za naši moderní zpěvohru.

Ale leží-li nám na srdci stálý pokrok naší umělecké kultury, jak nás

tomu učil Smetana, nutno právě v dnešní den se ptát. Padla setba, již začal Smetana před půlstoletím rozsévat, na dobrou půdu? Dnes možno říci, že Smetanovo dědictví nezůstalo nerozhojněno; vždyť mezi premiérou Bramborů a dnešním dnem leží v pravdě požehnané padesátiletí české národní opery! Díla Fibichova, Foerstrova a Ostrčilova tvoří tak bohatou sklizeň, že dnes, na konci prvního půlstoletí české opery není možno neohlédnouti se na ni bez radostnějšího sebevědomí. Dnes možno mluvit o opeře české a moderní v nejplnějším významu těchto slov. Máme *česká* operní díla posmetanovská, z nichž každé svým způsobem vyjadřuje plně dokonale naše české vědomí a českou duši. Jak jiné obzory přináší Nevěsta Messinská, Hippodamie, Šárka, jak jiné Eva a Jessika, a jak zase jiné Poupě! A všechny ty obzory jsou tak ryze české, naplněné opravdovým, hlubokým českým cítěním! Dnes možno si říci, že naše opera za padesát let svého trvání uhájila si od samých svých počátků až po dnešní chvíli svou národní samostatnost a vlastní charakter. A při tom zůstala vždy věrna zásadě Smetanově, býti moderní. V tom právě osvědčila se síla naší národní opery — a řekněme ihned i zdatnost naší celé kultury — že vždy pokračovala v duchu pokroku nové hudby, ale nikdy neutonula v eklecticismu. V tom je důkaz veliké *vnitřní* síly naší hudby a tím i našeho národního charakteru. Proto s pýchou můžeme si dnes, kdy vzpomínáme padesátiletí české opery, říci, že za tuto dobu poklad, Smetanou darovaný, neležel zakopán, nýbrž byl obohacen tak, že dnes můžeme býti hrdí před sebou i před celým světem na svou, *českou a moderní operu*. Ba možno i to říci, že dnes česká moderní zpěvohra z celé powagnerovské opery přináší nejčistší umělecké hodnoty. Najdete v dnešní powagnerovské opeře dílo tak ryzí jako je Eva nebo Poupě? Proto dnes může být pro nás povzbuzujícím i to vědomí, že naše moderní opera *předstihla* současnou operní literaturu, která zabředává stále více do pouhé vnější efektivity.

A toto vědomí je nám zároveň i důležitým *kulturním dokumentem*. Nezapomínejme, že opera je nejkomplikovanější umělecký útvar. A je-li umění samo nejdokonalejším, protože nejbezprostřednějším výrazem národnosti a národně-kulturní mohoucnosti, je jím tím více opera. Vždyť také historie hudby ukazuje, že národní operní školy rodily se vždy jen ve varu intenzivního národního života. Proto moderní a současně národní opera je vždy nejlepším svědectvím kulturní vyspělosti i kulturního bohatství a tudíž i dokumentem značné kulturní soběstačnosti.

Pohlížíme-li dnes zpět k premiéře Braniborů a přelétáme-li zběž-

ným zrakem vnější osudy naší národní opery, pak z toho můžeme čerpat i další poučení. Čím vítězil Smetana od první své premiéry proti zlobě svých oficiálních odpůrců? Silou svého ryzího uměleckého idealismu. Není-liž sutbou české moderní zpěvohry, bojovat od svých počátků až po dnešní dny proti týmž předsudkům oficiálních kruhů hudebních, jako bylo již za Bramborů, aby nakonec vítězila touž silou idealismu? Vskutku, tento ryzí idealismus provází stále naši moderní operu, dává jí sílu vnitřních uměleckých i mravních hodnot a tím i záruku konečného vítězství. A nemůžeme dnešní a budoucí naši zpěvohře přát nic tak srdečněji, nežli aby se nevzdala tohoto svého dobrého průvodce. Máme sice doklady, že dala se mnohá díla svěst raráškem prospěchářství a nešla za hlasem nejvnitřnější opravdovosti a nutnosti. Ale taková díla odpadávají sama od věčně živého kmene naší národní kultury a zůstávají jen ta díla, jež byla živena skutečnou láskou a krví. V naší opeře vždy budou se vyskytovat Šeborové, kteří dovedou přispěchat rychle a včas s prací ad hoc napsanou. Ale poblednou brzo. Čím dnes žije naše národní opera? Snad díly Šeborů? Vždy zůstane jako věčný odkaz jen to, co neseno bylo Smetanovským ryzím idealismem. Kéž tento idealismus udrží se v naší opeře navždy jakožto vzor nejryzejších snah duševních i ostatním složkám naší kultury! Vždyť jen jím vyvolány byly v naší národní povaze velké činy, jen jím jsme se dovedli uplatnit ve světě a bohdá se i jím uplatníme nadále.

Toto poznání může být současně i útěchou naší moderní opeře. Pohled na bohatou a požehnanou žej naší opery za první půl století naplňuje nás dnes klidem a zadostiučiněním: zde je z našich nejkrásnějších dokumentů naší národní kultury. Ale dále: co je vedle ní ubohá zloba našich poměrů, které pro ten okamžik nechtějí naší opeře popřát života? To vše zmizí a zapadne a naše hudebně-dramatická kultura bude pak tím výsostnějším svědectvím posvátných svých počátků i svého dalšího vzrůstu — ale zároveň i malosti a nízkosti efemerní zloby dne.

Proto, ohlížejíce se dnes k počátkům naší opery, všele zdravíme naše zpěvoherní moderní díla, která vyplňovati budou druhé půl století naší opery. Buďtež vítána, která jsou již vytvořena, i ta, která se rodí, i ta, jichž sémě dosud nevyklíčilo, ba snad ještě nedozrálo!